

17956.

Q. F. F. S.

Dissertatio Philosophica

De

VARIETATE INGENIORUM

Quam

Suffragio Venerandi Collegii Philosophici,

PRÆSIDE

VIRO CELEBERRIMO

OLAO HERMELIN,

Eloq: & Poet: Prof: Ord:

In Gustaviano-Carolina ad Emmam

Academia

Publico placidoq; examini modeste
submittit

S.^æ R.^æ M.^{tis} Alumnus,

JOHANNES ÖNN / Uplandia Svedus.

Ad diem 29. Maj. A. M. DC. XCV.

In auditorio majori horis ante meridiem solitis.

DORPATI,

Excudit JOHANNES BRENDKEN,
Acad. Typograph.

Moss: Finnell

§. I.

Uti insignem istam in animis mortalium varietatem considerat, non immerito admirabundus quæret, unde originem suam ista traxerit. Scimus utiq; omnes in universum homines ab eadem stirpe prodiisse; videmus externam in iisdem membrorum figuram nihil admodum discrepare: at in ingeniis quantam deprehendimus differentiam? Qui unam feram noverit, non difficulter de reliquis ejusdem speciei judicabit, quas simili & uniformi motu ferri experientia testatur. Inter homines tantum abest, ut idem reperiatur, ut miraculi instar habendum sit, eandem in duobus indolem, eandem animorum morumq; con-
spirationem inveniamus. Admirabilem hic esse summum naturæ artificem quilibet fateatur, necesse est, qui tot diversos ingeniorum habitus
effor-

efformavit, eademq; tot diversissimarum inclinationum capacia finxit, ut vastum hoc orbis theatrum immensâ ejus sapientia luceret distinguereturq;. In causas hujus varietatis hac dissertatione, quantum instituto meo conveniat, inquirere potissimum constitui: quod ut ordine fiat, de ingenii notatione pauca præmitenda sunt.

§. II.

Ingenium eandem radicem sibi vendicat, ac Genius, nempe verbum antiquum Geno sive Gigno, nec diversam adeo habet significationem. Recens enim genitis Genios sive *δαίμονας* quasi perpetuos comites a Diis magnis datos esse rediderunt veteres. Hi quoq; Apparitores & ministri superiorum (a) dicti sunt, quod essent his sublunaria curæ, quodq; interpretes pro rebus humanis ad Deos referendis agerent. Horum præsides fuerunt Di majores: qui ut rarius in terram descenderunt; Sic illi sæpius in terris versantes, hominum negotiis interfuerunt (b). Duos autem nobis cum Genios nasci tradiderunt, unum, qui hortatur ad bona, alterum, qui depravat ad mala; quia quum unusquisq; genitus fuerit, ei statim observatores deputantur, quibus

(a) Kipp. *Antiq. Rom.* l. c. 1. §. 2. (b) vid. *Camerar. cent.* 2. c. 14.

bus assistentibus, post mortem aut asseritur in vitam meliorem, aut in deteriorem condemnatur. Alii Genios quidem singulis adesse existimant, Sed non nisi bonos, sicut ex Menandri versibus adparet. (γ)

Ἄπαντι δαίμονι ἀνδρὶ συμπαραίταται,
εὐδὴς γενομένη μυσταγωγὸς τῷ βίῳ
ἀγατὸς, κακὸν γὰρ δαίμονι ἢ νομισθὲν
εἶναι, βίον βάλαντοντα χερσὶν. i. e.

Unicuiq; Genius assistit, simul atq; natus est, qui ei sit ductor vitæ bonus malum enim genium non est existimandum esse, qui vitam lædat bonam,

Hos existimant Genios ne puncto quidem temporis à nobis abesse, sed statim ab utero materno ad extremum vitæ halitum nos comitari; sed eos nunc forma serpentis, nunc juvenili aliave eos fingeant, ut satis constat ex veterum numismatum inscriptione Trajani, Adriani & Deocletiani. (δ) Hinc magna cum veneratione Geniis sacra instiruebantur.

§. III.

Saniores veterum facultates ipsos adpellant, eosq; omnem vim animæ occupare autumant; quin & genium ipsum animum esse, qui

A 2.

haud

(γ) adud Clem. Alexandr. *strom.* 5. (δ) vid. *Cam.* 1. cit.

haud aliter ac Deus quidam, corpus humanum
regit ac gubernat, & ad coelestia ac altiora inci-
tat atq; extollit. Hinc Apulejus: *quodam signi-*
ficatu & *animus humanus etiam nunc in corpore*
situs, demon nuncupatur: Dii ne hunc ardorem
mentibus addunt Euryale? an sua cuiq; Deus sit
dira cupido? Igitur & *bona cupido animi bonus*
Deus est. (s) quod fufius Plutarchus explicat in
libro de Genio Socratis. Atq; ita non aliud e-
rit discrimen inter genium & ingenium, nisi
quod ille in genere mentem humanam signifi-
cet; hoc vero peculiarem quandam illius indo-
lem & ad certum quid inclinationem. In hoc
significatu eandem vim habet cum voce naturæ
& Minervæ. Quo pertinet Horatii dictum: (z)

Naturam expellas furca, tamen usq; recurret.
Atq; illud juvenalis (n)

Ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & *mutari nescia.*

Sic invita Minerva aliquid fieri dicimus, cum in-
genio repugnante, aliquid tentatur. Namq;
ut Genii actionum humanarum moderatores
censebantur; Sic Minerva ingeniis præesse il-
lisq; solertiam & Sapientiam largiri

§. IV.

(s) Apul. de Deo Socrat. (z) Hor. l. 10. epist. (n)
Sat. 12. juven.

§. IV.

Ceterum ambiguum est vocabulum, &
non raro videtur sumi pro artibus, quæ ope in-
geniorum addiscuntur. (9)

Ingenium magnum livor detrectat Homeri

Item

Ingenium quondam fuerat pretiosius auro.
Interdum pro vi diserte loquendi, & quavis fa-
cundia, quæ ingenio potius, quam arte alicujus
disciplinæ comparatur. Claudianus: (i)

Quæ docta facultas

Ingenii, linguæq; modus, responsa verentur

Legati.

Deniq; est vis quædam insita, indoles & natura
cuiq; rei: atq; tunc rebus quoq; inanimatis tri-
buitur. Sic ingenium soli, loci, herbarum, ali-
arumque rerum passim apud auctores occurrit.

Terentius: (u)

Qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi, id est
hominibus ad hos mores, hæc studia propensis.
Sic livius: *Volsceis suum rediit ingenium* (λ)
hoc est, Sui mores, ad quos naturali quadam
propensione inclinarunt. Atq; eodem sensu

A 3

nobis

(9) Ovid. remed. amor. vi. 365. & Amor. 3. eleg. 8.

(i) Claud. de IV. Conf. Honorii. (u) Terent. And. l. 1.

(λ) Livius 2. 22.

nobis hic loci accipitur, adeo ut ingenium sit
quædam animi inclinatio, qua homo ad certum
Studium & vitæ genus præ reliquis sequendum
impellitur.

§. V.

Animorum vero inclinationem non unam
omnibus & eandem esse, sed maximè dissimilem,
si singulos homines consideremus, certum erit.
Unicuiq; sua concessa reperietur indoles; uni-
cuiq; suus amor, quo maxime capitur trahitur
que. Et quamvis mortales adeo non sint con-
stantes, quin diversimode mutari possint, nescio
tamen, qui sit, ut insitam hanc naturæ vim agere
mutare, aut dissimulare valeant. Itaq; non sim-
plici & uniformi cupidine omnes agitantur, sed
multiplici, & variè inter se mixto. Atque ut
in corporibus magnæ sunt dissimilitudines; (as-
lios enim homines veloces, alios viribus pollen-
tes videmus; quosdam dignitas, nonnullos ve-
nustas ornat) Sic & in animis non minores exi-
stunt varietates, adeo ut inter homines conspi-
ciantur, quot capita, tot sensus, & suum cuique
pulcrum. Unius ejusdemq; regionis homines,
eodem etiam tempore, diversis sunt moribus,
diversisq; ingeniis. Alii stupidi, alii subtile &

sapient-

sapientes: hi generosi & magnanimi, alii timi-
diores: isti crudeles, illi mites: hi tecti ac simu-
latores, illi aperti candidiq;: hi veredici, illi
mendaces: hi perfidi, illi fideles: hi constantes,
illi leves: hi inquieti, alii sedati: hi sordidi, alii
liberales: alii verecundi, alii audaculi & proje-
cti pudoris. Sic alios alia delectant: sunt qui-
dam gloriæ & potentiae avidi: alii opibus inhi-
antes: Alii Sanctimonia vitæ conspicui. Non-
nulli amore literarum capiuntur: alios certami-
na honorum, plurimos castra juvant. Hæc exo-
si, laudant sua rura, alii suas merces magni fa-
ciunt. Ita (µ)

Velle suum cuiq; est, nec voto vivitur uno
Adpositæ alibi differentiam inclinationum nobis
aperit Horatius (γ)

*Sunt quos curriculo pulverem Olympico
Collegisse iuvat: metaq; fervidis
Evitata rotis, palmaq; nobilis
Terrarum Dominos evehit ad Deos
Hunc si mobilium turba Quiritium
Certat tergemini tollere honoribus:
Illum si proprio condidit horreo,
Quic quid de lybicis verritur areis etc.*

§. VI.

In integris quoque nationibus diversita-

tem

(µ) Pers. sat. 5. (γ) Hor. l. od. 13

tem ingeniorum non exiguam cernere licet; qua à reliquis populis imprimis discrepant. Sic Asiatici ad molliem & luxuriam proclives censentur: Afri astutiae & fraudibus dediti: Europæ, audaces & manu prompti reperiuntur. Hos etiam ipsos non minus ingenio, quam linguis, diversos esse, deprehendet, qui Gallos cum Hispanis, Germanos cum Sarmatis, cum Italis septentrionales populos conferre voluerit. (o) *Quin secula pene singula suum genium a ceteris diversum habent, qui mortalium animos in certa studia inflectere solet.* Quædam enim ætas hominibus virtute & Sapientia præditis, abundant: aliæ feralibus tantum armis excercentur: mox omnia in quietem componuntur. Nunc regnorum, nunc rerum publicarum in populis amor; nunc veluti in barbariem homines nasci, deinde facilioribus animis mansvescere & post secula aliquot ad stipatum prima caligine ingenium redire deprehenduntur. Documento nobis erit imperium Romanum, quod tot vices & casus brevi tempore subire coactum fuerit, ut in innumeros mutatum sit vultus. Elegantissimus Barclajus (π) *putat spiritum illum, qui singulis nationibus proprius, recens genitis patriæ studium & cupiditates ingenerare:* Verum

(o) vid. Bard. icon. Arim. cop. 2. (π) vid. id. loc. cit.

uti iidem cibi, pro condientium arte, saporem mutant, sed interna vis alendi nullis blandimentis in totum corrumpitur; Sic in omni gente per ætus succedentium seculorum, mores animosq; mutantium, hæere quandam vim inconcussam, quam pro conditione terrarum, hominibus, in quibus nasci contigerat, sua fata dividerunt. Quædam enim gentes audaces, quædam timidæ, in vinum & venerem aliæ proclives: illic pingues gravesq; animi, quasi speciei arcanae sapientiæ tristi superbia ferociunt. Alii in mutationem proni: apud ceteros placari non potest ultionis ingenium. In quibusdam simplex fides, in aliis acumen ingeniorum elucet. Profecto certis regionibus peculiare quosdam affectus insitos & nunc & semper eodem modo fuisse cernimus.

§. VII.

In causas huius ingeniorum diversitatis inquirentibus, non minus diversæ occurrunt opiniones: illas tamen nunc in naturales & morales distinguere lubet, ut pro ratione instituti examinemus, quid roboris utrisq; insit. veterum plerique cœlo ipsi hanc vim tribuisse reperiuntur, adeo ut quemadmodum illud mite vel rigidum fuerit, ingenia quoq; perinde efformentur. Per cœlum autem ipsam aëris temperiem

intellexerunt, qui per spiramenta corporibus se-
se insinuans, non corpora tantum varie afficit,
verum & animos intima illis unione conjunctos.
Ex innumeris hanc sententiam foventibus, pau-
cos tantum adferre operæ pretium est. Tacitus:
positio calii corporibus habitum dat. (e) Florus:
Alpina corpora humenti cœlo educata, habent
quiddam simile nivibus suis: quæ mox ut caluere
pugna, statim in sudorem eunt; & levi motu,
quasi sole laxantur. (e) Atq; hoc quidem de cor-
poribus neq; aliter de ingeniis statuerunt. Idem
proxime citatus de Gallis ita pronuntiat: Nihil
hac plaga infestius. Atrox cœlum, perinde inge-
nium. (r) Adparet idem ex illustri de vetustate
originis contentione, quæ olim Scythas inter &
Ægyptios erat: ubi illi temperamentum cœli
nullum esse vetustatis argumentum putabant,
sed quanto Scythia sit cœlum asperius quam Ægy-
ptiis, tanto & corpora & ingenia esse duriora (v)

§. VIII.

Sed istos historicos fuisse dices, quorum in-
stitutum erat seriem rerum gestarum tradere;
indolem autem hominum non nisi leviter in-
spexisse, & ex causâ maxime obvia judicasse. At-
qui Summos philosophos, & rerum naturalium
scruta-

scrutatores diligentissimos in eadem sententiâ
fuisse invenio. Hanc fovet ipse Aristoteles, qui
nimio cali calori & frigori tribuit, quod homines
fferis sint moribus. (p) Eos quoq; qui sub septen-
trionali axe degunt, fortitudine & audaciâ polle-
re, australiores cor habere timidum, Avicenna di-
cit. (x) E recentioribus Neohusius, postquam di-
versas cœli plagas, earumq; naturam descrip-
set, subjicit: Ex hoc fonte pro molientis naturæ
conatu, omnis est ingeniorum diversitas. Hinc
alii alios non provisâ dicendi consulendiq; promti-
tudine, invicta earundem rerum diligentia, sim-
plicitis animi integritate, armorum peritia, in victis
& venere continentia, in bonarum artium disci-
plinis solertia præcellunt. (ψ) Atq; ne plures testes
hic accumulem, omnes fere in eo conveniunt,
populos ad Arcton spectantes nullo quidem inge-
nio valere, cæterum animosos esse, periculorum
contētores, & in mechanicis industrios: Australes,
& qui propiore solis æstu incalescunt, sicut acumi-
ne mentis excellunt; ita timidos esse & molles,
& vafritiæ deditos: eos deniq; qui neq; æstu ni-
mio torrentur, aut frigore, sed moderata cœli
temperie fruuntur, salubrem quandam ex utrisq;
misturam habere. Lubet adferre Bodini in hac
re sententiam: Ergo inquit, media regionis popu-

B 2

li plus

(p) vid Arist. sect. 14. probl. 1. (x) Avien. lib. 1. can. 2.

(ψ) Neobus. Theat. ing. 1. 16.

(e) Tacit. Agr. 2. (e) Flor. 2. 4. (r) id. 3. 2.

(v) Just. 2. 1.

li plus habent animorum ac ingenii, minus tamen roboris, quam qui ad septentriones: sed corporibus validiores sunt, quam Australes, à quibus ingenio quidem, non tamen animorum vi ac fortitudine superantur. (α) Quod ante eum Aristoteles quoq; tradidit. (α)

§. IX

Rationes hujus effati tales adferunt, quod in regionibus ad Boream accedentibus frigidior aër corpora ambiens, poros & spiramenta earundem compingit, obturatq;: ob hanc vero antiperistasin & obstructionem calor ad interiora se recipiens, placide fovetur, ventriculi aviditatem sollicitat, & cibos largiter ingestos facile concoquit & digerit. Hinc copiam sanguinis nasci necesse est, qui homines quidem corporibus robustos, animosos ac hilares reddit, sed quod minus perspiratus sit, mente hebetes. Quam vero rectè hæc disputantur, jam non examinabo. Contra ea, quæ gentes meridionalem plagam colunt, ob circumstantem calorem laxiores poros habent, quibus internus humor & calor liberius effluens, copiosam bilis atræ materiam relinquit, quæ homines speculationibus, & artibus variis aptos reddit. Hi tamen ob defectum caloris naturalis, ad tristitiam magis dejecti sunt, & eas a-

nimi

(α) Bod. rep. 5. 1. (α) Aristot. pol. 7. 7.

nimi affectiones, quæ hanc sequuntur: atq; ut magna circumspectione utuntur; ita ad timorem procliviores, periculis temerè se non objiciunt. Sic quoq; imminuto calore, & humore simul depaſto, non magnus cibi adpetitus in ventriculo excitatur, nec magna sanguinis copia progignitur, qui nimiam vaporum affluentiam ad cerebrum mittat. Quæ causa etiam est, quod deficiente succo, quo corpora nutriantur, tales evadant macilenti & strigosi. Hinc enatum est Cæsaris acumen, qui conspiciatus Antonium, nullam ab illo, sed ab Australi Bruti Cassiîq; macie vim sibi metuendam judicavit, in obesius vastisq; corporibus minimum habitare calliditatis arbitrat⁹. (ρ) Cæterum hæc accipienda veniunt de iis, qui in regionibus ad Zonam temperatas propius accedentibus habitant. Nam excessus caloris aut frigoris, languidiores & animo & corpore producit homines: quod intensius frigus non tantum exteriores corporis partes exsiccat, verum & vi sua in intima corporum carne denudatorum penetrans, calorem debilitat; sicut excedens fervor & humorem ebibit, & meatus adustione constringit. (γ) Hinc itaq; pro temperamento corporis varios animorum mot⁹ & inclinationes excitari autumant.

B 3

§. X.

(β) Plutarch. apoph. (γ) vid Claram. de conject. morib. 2. 1.

Aliis placet non cœlo tantum, verum & ipsi soli, in quo homines nascuntur aut degunt, hanc in variandis ingeniis vim assignare. Hinc Curtius: *Ingenia hominum, sicut ubiq; apud illos quoq; locorum situs format. Et alibi: locorum asperitas ingenia quoq; duraverat* (1). Imo terram pleriq; majoris in formandis ingeniis efficacie esse multi contendunt: sub qua conditiones ejus varias, ut aquas, maria, lacus, fontes, fluvios, montesq; comprehendunt. Considerant quoq; an eadem campestris sit vel sylvis ad montibus aspera; humida vel sicca; fecunda vel sterilis. Ut enim in salo nati pisces, salem referunt; ita ad patriæ regionis spiritum homines effingi credibile est, & in illas rapi plerumq; animorum impetu cupiditates, quas natali solo natura ingeneravit. Itaq; qui in feracibus regionibus colunt, opulentia & gloriæ fertilitate in luxuriam & molliem soluti reperiuntur. Quum Persæ rerum potiti, postularent, ut ex aspera regione, quam tum incolebant, transferrentur in commodiorem ac feraciorem, annuit quidem Cyrus, sed admonitis, ut posthac sese pararent ad servendum, non ad imperandum. *Ex mollibus enim regionibus molles homines na-*

(1) Curt. 8. 9. & 7. 3.

sci solere. Neq; enim ejusdem terræ esse, fructum egregium producere, & viros in re bellica præstantes. (2) Tales quoq; omnium rerum proventus & divitiis abundantes, inolescere solent. Contra ea, sterilius locorum incolæ, laborum tolerantes, & variarum artium inventores celebrantur, defectum patrii soli industriâ & diligentia compensare coacti. Sic Attica maligna frugum nutritrix erat, non item bonarum artium, quæ ex illo seminario in omnes orbis partes se diffuderunt. Hodie Noricorum urbs sterili sita solo, arte & industria opificum commendatur. Campestris ut corpora, ita ingenia languidiora habent, nisi ubi ventorum vehementia, quæ in planis & apricis locis major est, ea exasperat: montani ardui fere sunt, ad labores robusti, & ad militaria munera consuetudine quadam vitæ obdurati. In udo ac paludoso solo obtusa ingenia producuntur, ob exhalationes, quæ cerebrum abundanti vapore perfundunt: in siticulosis aridisq; regionibus asperiora & in iram prona. Maritimi feroces sua natura & immixti sunt: insulares mobilitatis, & perfidiæ vitio plerumq; laborant. Utriq; ad piraticam proclives.

§. XI.

Itaq; in prædictis regionibus cum has ferme a-

(2) Herodot. in calce lib. ult.

me animorum inclinationes reperiri experientia deprehensum est; non dubitarunt docti præcipuam causam ex ingenio locorum accersere. Ita enim Neohusius: *Ad patriam terra indolem nascitur homo & componitur, pro genitali illa aura habitu animi confirmato. Igitur cui cordi commodoq; est, adgenitam morum habitudinem, & animorum in hominibus indolem prædiscere, patrios ille regionum spiritus, & locorum, in quibus nasci contigit, cultum exploret, illa virtutum viti-orumq; prima sunt incunabula & fomenta.* (e) Non in diversum abit Claramontius, qui ex dissimili solo varios elevari vapores colligit, eosq; spiritibus generandis variam materiam exhibere; spiritus autem sua varietate ad diversos inclinare mores. Longam deinde regionum seriem subrexit, ex quarum diversa qualitate hanc ingeniorum differentiam probare nititur. (u) Huc quoq; referunt cibi potusq; qualitates; quæ ut diversæ sunt, ita humores in massa sanguinea elati, varios animorum excitabunt motus. Affirmant enim medicorum filii quædam esculenta plus sanguinis, alia bilem, melancholiam, pituitam generare apta esse: unde temperamentum hominis progigni necesse est, vel insigniter augeri. Sic certis potulentorum generibus, & quibusdam

(e) Neobus. p. 297. (u) Claram. 3. 3. §. 4.

dam fumis sanguinem & spiritus impelli, & turbari videmus; unde ad libidinem inprimis, iram, temeritatem, & enormem lætitiā mortales proclives redduntur. Et callere mulieres Batavas, quo potissimum vino in caupona viri se ingurgitarunt, traditur: Si enim amplexus offerunt, domum reversi, flore Rhenani aut alius generosi aspersos conjiciunt; tumultuantes autem & verbera intentantes vilioribus poculis se invitasse. §. XII.

Quidam propius hanc ingeniorum diversitatem sibi videntur detexisse, qui non alterutram horum causam statuunt, sed soli cæliq; simul naturam considerant. Sic enim animo concipiuntur duæ campestres regiones, quarum una rigido septentrionis axi subjacet, altera ad meridiem propius spectat, utiq; inter utriusq; incolæ ingens erit discrimen. Nam ut illius terræ habitatoribus ii animorum habitus ingenerantur, quos supra in illis deprehendi expositum est; ita hi in contrarias affectiones propendere dicendi sunt. Proinde necessum est, ut ad cœli positionem ratio quoq; terræ habeatur, quo constet, quantum hæc duo conjuncta mores formare valeant, & variam in animis mortalium inclinationem progignere. Atq; hoc pacto ubi tellus cultu aspera est, & cœlum insuper frigore
C
rigit,

riget, ferocibus ingeniis & arduis moribus homines producentur: ubi vero mitis cœli est temperies, & uber gleba, langvescet omnis animorum impetus. Quo forte respexit Tacitus, cum de Mattiacis, Germanorum populo, scribens, dixisset illos ipso adhuc terræ suæ solo & cœlo acris animari. (i)

§. XIII.

Sed neq; Astrologos sicco, ut ajunt, pede hic præterire fas est, qui immane quantum in hac controversia sibi arrogant, ex siderum positura omnem hanc ingeniorum diversitatem profluere contententes. Cælum in quatuor triangula discescunt, quorum singulis certa Zodiaci signa attribuunt, quæ rursus a planeta dominante cum socio suo reguntur. Sicut vero illis totidem in terra plagæ respondent; ita earum inhabitatores ad siderum naturā, quibus suppositi sunt, temperamenta & mores sortientur. (u) Atq; hoc quidem ad integros populos pertinet: prout autem planetæ, domos singulas, quas duodecim in cœlo finxerunt, adeuntes, affecti fuerint; Sic diversas in hæc sublunaria operationes habebunt, infantemq; cui tunc contigerit nasci, sua indole imbuent. Verum hæc vana esse jam dudum à cordatis demonstratum est. Præterquam enim quod

(i) Tacit. Germ. 29. (u) Ptolemaeus lib. 2. c. 2. de judic.

quod hæ prædictiones in verbo divino damnantur; etiam ipso eventu sæpius refelli, quam confirmari, eas constat. Neq; majorem hic quam in tempestatibus prænuntiandis fidem merentur, quas contrarias iis, quas prædixerant, sæpius evenire experientia testatur. Proinde non facunde minus, quam false sumivendum astrologum Nicopompus apud Barclajum exagitat: *Hanc ego vanitatem ineptia & stoliditate præcipuam dicerem, nisi supra hæc nomina peccaret. Pessima superstitionis ingenium est. Quo libertas enim mortalium, si à præscripto siderum non possunt recedere? Curem ego valetudinem, me honores sollicitent, vitia abjicere cogitem, animum ad virtutes adpellere: si nascenti dictum est, quid me esse oporteat? jacturam humanæ libertatis deploro? Etiam Deorum munus perit. Amplius thura non perdo. Deos nec timeo, nec ambio; si non possunt, aut nolunt, quod de me est statutum, inflectere. At pro nascituris liberis scilicet orabimus, ut propitia astra habeant.* (λ) Plura his addere non liber, si quidem docti deprehenderunt vanissimam hanc artem, si modo ars dicenda sit, non quæstuosum potius compendium, à superstitione eorum profectum, qui Deos astra esse putarunt, & proinde potestatem in mortalium actiones excerre.

(λ) Argen. lib. 2.

re. Infirmis valdè fundamentis innititur, ex quibus, quid astris sit tribuendum, demonstrari posse vix concedendum videtur.

§. XIV.

Enimvero quid de rationibus, quas hactenus attuli, sit sentiendum, paucis me expediam. Ac primum quidem in tantum valebunt, ut non exiguam cœlo soloq; vim inesse putem, ad temperamenta corporum formanda, & peculiare inde inclinationes in animis hominum excitandas: verum quo minus eadem generalem omnium affectionum causam statuam, alia quædam impediunt. Si enim hoc verum esset, in omnibus sub eodem cœlo, in eadem regione viventibus & educatis, eadem quoq; indoles, & ingeniorum habitus reperiretur. Jam vero cum non tantum in eadem regione, verum & in una familia, diversissimis, & longe inter se discrepantibus ingeniis producuntur homines, quis non aliam hujus diversitatis causam subesse intelligat? Cur populus, qui terram aliquam olim inhabitavit, dissimillimis moribus ab illo est, qui hodie eandem tenet? An cœlo soloq; virtutem pristinam detractam esse aut mutatam credemus, quo minus eosdem animorum motus inspirare valeant? Et quam rationem hujus debilitatis aut mutationis adferemus? Oculos saltem retorqueamus ad prisca
secula:

secula: qui rigor animorum, quæ morum asperitas plerasq; Europæ gentes obsidebat? quæ tamen nunc, isto vitæ genere mutato, mitissimisq; ingeniis conspiciuntur. Hæc omnia qui æqua lance pensitat, non poterit hinc totalem hujus varietatis causam accersere. Quod autem de cœlo statuimus, ad astra quoq; extendimus, præsertim solem & lunam, quatenus influentiis suis corpora mortalium varie afficiunt: nam reliquis, quæ ob remotiorem distantiam ad nos atmosphæra sua vix pertingunt, aliquam quoq; ut supra dictum est, operationem in hæc sublimaria largiri non tutum erit.

§. XV.

Itaq; si nihil aliud superveniret, faterer cœli atq; loci positionem magnæ efficacis fore in ingeniis hominum formandis: cum vero iidem libero gaudent arbitrio, & diversis institutis a pueritiâ imbuuntur, adparet causas has naturales non separatim, sed simul cum aliis esse cōsiderandas. Bene igitur Bodinus monet: *Non modo cœli naturam ac regiones universas, sed etiam singularia & regionis cujusq; propria, intueri oportere; quid ab aquis, quid ab aëre, quid a montibus, quid a vallibus, quid a ventorum natura, quid a religionibus, quid ab institutis, quid a disciplina, quid deniq; ab ipso statu reipublicæ in a-*
nimis

nimis cujusq; ingenerari possit. Nam qui ex eodem cœli tractu mores eosdem judicare volet, sæpe labi necesse est (u) Huc quoq; referenda est organorum varia dispositio, quæ prout apta vel minus fuerint ad operationes animæ suscipiendas; ita homo ad nonnullos motus præ aliis naturali quadam inclinatione magis feretur. Varietas enim Spirituum animalium, per quos multæ animæ functiones expediuntur, non tantum ex diversis materiis oritur, verum & ex varia organorum figura: unde fit, ut cum & impari copia & qualitate iidem influant, & peculiari determinatione agitati hunc nervum potius subeant, quam alium, diversos sensus quoq; in anima excitent. Sed juvat in hanc rem Cartesii verba adscribere: *Hæc inæqualitas, inquit, procedere potest ex diversis materiis, ex quibus compositi sunt, (Spiritus animales;) ut in iis, qui multum vini biberunt, videmus vapores illius vini ingredientiæ citissimè sanguinem, adscendere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus convertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores iis qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas spirituum potest etiam procedere ex diversis dispositionibus cordis, jecoris, stomachi, lienis & aliarum omnium partium, quæ*
adeo

(u) Bodinus de rep. s. 1. p. 817.

adeorum productionem aliquid faciunt (v)

§. XVI.

Causis naturalibus, quatenus tempus & propositum meum ferunt, ita delibatis, ad mora-les nunc properandum; inter quas educationi primum locum non immerito assignavero. Tanta enim ejus vis est, ut prout illa prava rectave fuerit, indolem quoq; perinde flectat, adeoq; prima quasi semina instillet inclinationis istius, quæ per insequentem vitam fixa insidere videtur. Non ferox adeo ingenium est, quod iusta disciplina non mitescat; non demissum adeo, quod diligenti institutione non efflorescat, & soporem illum executere aliquo modo valeat. Contra ea vividas erectasq; sæpe mentes, cum sibi relinquuntur, incultu silvescere & quasi emori videmus; multas etiam ea vitia sibi ex perversa educatione attraxisse, quæ innata illis fuisse non unus deinde suspicatus est. Itaq; non male quidam ingenium humanum tabulæ raxæ assimilarunt; cui quodcunq; placet, inscribere licet; aut etiam ceræ, quæ, dum mollis est, fingentis manum in quamcunq; imaginem sequitur; ubi vero obduruit, difficulter tractatur. Non aliter educatio rudibus puerorum animis omnem facile formam induit, quam nulla posteri temporis ætas oblitteret & expun-

(v) Cartes. pass. §. v.

pungat. Hoc ut civibus suis persvaderet Lycurgus, Spartanorum ille legislator, duos ex iisdem parentibus catulos, alterum ad venationem, ad ingluviem domesticam alterum, educari iussit. Utrumq; deinde cum in forum coram populo produxisset, ollâ carniū hic adposita, illic lepore emisso, venaticus in feram, in dapes alter prono cursu ferebatur. Conversus ad populum legislatur, *Videtis, ait, Spartani, quantum sit in educatione positum ad formandos mores momenti* (ε) Non dissimulavit hoc Socrates, qui cum ex corporis lineamenti quidam salacissimum & summæ improbitatis illum argueret, dixit *se talem futurum, nisi naturam disciplina correxisset*. (ο) Quo etiam referri potest, quod Vegetius de militibus olim pronunciavit: *Paucos, inquit, viros fortes natura procreat: bona institutione plures reddit industria* (π)

§. XVII.

Proxima inter causas morales educationem excipiat *consuetudo*, quā propterea distinctam hic ab illa facio causam, quod hæc assidua exercitatione comparata, habitum quendam inducat; educatio vero non firma adeo sit, præterea ab aliis nobis adhibeatur, nec in nostra potestate sit, qualis

(ε) *Plutarch. educ. puer.* (ο) *Cic. Tusc. 3.*
(π) *Veget. 1. 3.*

qualis illa sit futura. Interea eandem sæpe virtutem exserunt in moribus formandis, & ingeniis ad certas quasdam actiones inclinandis. Quam enim actionem quis frequenter repetit, non potest fieri, quin proclivitatem quandam tam animæ, quam corporis facultatibus, imprimat ad eam deinceps iterandam, quamvis initio fortassis odio talem habuerit. Hinc non immerito consuetudo altera natura à quibusdam adpellatur; imo tantæ est efficaciam, ut tum naturam tum educationem non parum confirmare aut labefactare valeat. Proinde cum gentes quasdam ad certum actionum genus propendere aliqui conspexissent, non dubitarunt dicere eas naturali quodam affectu eo duci, cum tamen re vera ex consuetudine hoc trahant. Sic Asianos servili animo esse multi tradiderunt, quod regum imperium & tributa sibi imponi libenter passi sunt: at non minus quis dixerit eos ira consuevisse, & a maioribus in eodem statu institutis hoc accepisse; unde *Suetus Regibus oriens* apud Tacitum est. (e) Nulla gens Græcis magis libertatem amabat; at iidem vectigalia non iniquo animo pendebant, quia ira assueverant. Hinc de iisdem Cicero: *Ac primū Græcis id, quod acerbissimū est, quod sint vectigales,*

D
(e) *Tacit. hist. 4. 14.*

non ita acerbum videri debet, propterea quod sine imperio populi Romani suis institutis per se ipsi ita fuerunt (σ) Novimus & populos quosdam asperos & laboriosos audire; quod tamen non tam a natura habent, quam ipsa consuetudine, quod terram inhabitantes sterilem & malignam, necessitate quadam ad labores, quibus vita toleretur, adiguntur. Unde evenit, ut postea difficulter ab iisdem cessare possint.

§. XVIII.

Postremo certum vitæ, studii, commerciorum genus, leges, religio, fortuna, disciplinae immane quantum ad indolem hominum corrigendam flectendamq; valent! Sic quibus res viles veneunt, plerumq; fordida avaritia inquinantur, in naturam hoc vitio abeunte. Qui literas tractant humaniores, easq; disciplinas, quæ proximè huc accedunt, mites induere mores cernes, tum prudentia valere, & sublimes agitare cogitationes; ad rixas vero proniores evadere, qui tricis expediendis, componendisq; litibus ætatem impendunt, præsertim si temperamento corporis eo incitentur. An vero mutuis commerciis ex parte non tribuendum, quod populus quondam rudis & horridus hodie cultissimis reperiatur moribus? Superstitiosos aut Deorum iusto metuentes,

unde

(σ) Cicer. ad Quint. frat. de prov. cap. 18.

unde nisi a natura religionis, provenire putabimus? De fortuna & sorte vivendi quid dicam? Quot enim ad ingenium rectum ac mite geniti, vitio nimia felicitatis ipsi suam indolem affligerunt? Quot mentium lata sublimitas, & si fortuna sine-
ret, in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut fortune iniquitate premitur, sua præstantia oblita, etiam in contrarios affectus degenerat? (τ) Sic nobiles magnos animos gerunt, & humiliores, aut obscuriori loco natos, alto supercilio contemnere solent: Divites opibus suis turgidi incedunt, & se quovis honore ob easdem dignissimos putant: Fortunati, & quibus ex voto omnia fluunt, plerumq; rebus secundis inolescunt: cum vice versa querula semper sit calamitas, invida quoq; & suspicionibus alendis apta. scilicet,

Omnes, quibus res sunt minus secunda, magis sunt
nescio quomodo

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Atq;

Omnes nobis ut res dant sese, ita magni atq; humiles sumus (υ)

Sed prolixius hæc nunc deducere non vacat, cum

D 2

ex iis,

(τ) Terent. Adelph. 4.3. & Hecyr. 3.3. (υ) Cicer. de fat. 4.

ex iis, quæ breviter tradita sunt, constare potest, quantum naturales causæ ad ingenia formanda faciunt, quantumq; iis vel detrahatur, vel adjicitur, ex causis aliunde supervenientibus. Concludo dicto Ciceronis: *Sed hæc ex naturalibus causis vitia nasci possunt: extirpari autem, & funditus tolli, ut is ipse, qui ad ea propensus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non est positum in naturalibus causis, sed in voluntate, studio, disciplina.* (Φ)

§. XIX.

Postquam causas hujus varietatis ingeniorum exposui, tempus esset, ut eorum species & differentias delineare inciperem: sed hoc exacte persequi vix humanarum virium esse puto, cum tot diversæ indoles reperiantur, quot fere sunt homines: nihilominus generaliter nunc placeat ingenia in *moralia & literaria* partiri; quæ multas iterum divisiones admittunt. *Moralia* appello, quatenus certis affectibus subjacent, quibus anima ad volendum ea incitari & disponi solet, ad quæ illi corpora præparant: isti autem affectus quemadmodum cum lege magis minusq; conveniunt; ita virtutum vitiorumq; nomina induunt. Quot vero numero sint, non consentiunt inter se auctores: eos tamen recenset Vossius atq; iterum Cartesius, quamvis alio ordine

(Φ) Vossius instit. orat. 2. 1. §. 3. Cartes. de pass. part. 2.

ordine ac numero, quos & passiones animæ appellat (x) Sed observandum longe plures, quam pro numero affectuum species ingeniorum dari; siquidem quilibet homo non uno tantum affectu moveri, sed ex diversis aliquid magis minusq; participare potest: quo pacto insignis ingeniorum diversitas orietur.

§. XX.

Alio autem respectu ingenia dicuntur *literaria*, cum consideratur, quatenus ad bonas artes apta sunt. Atq; sic quoq; summa eorum erit varietas: quæ tamen ad quatuor reduci solent. Agmen ducunt ingenia *levia & excitata*, quæ extemporaneæ subtilitatis sunt; quæ quicquid ad oculos auresq; pervenit, statim percipiunt: verum in primo sæpe conatu elangvescunt. Hi (verba sunt elegantissimi Barclaii) *nec studio eloquentes, nec sapientes consilio; Sed tum demum, cum loquuntur roganturq;, philosophi aut oratores facti, possunt uno pretio cum mercibus æstimari, quæ per se inanes ipso fucō artificii imponunt.* (ψ) Itaq; tales homines in exili negotio, in lepida confabulatione, in dictis aliorum carpendis non parum valent: ubi vero res seria mentis robur postulat, torpent, nec negotio sufficiunt. Propterea vulgo gratiores sunt, qui fucum hunc di-

D 3

scerne-

(x) Icon. cap. 10. (ψ) Morhof. polyb. 2. 1.

scernere non didicit: at prudentibus & iudicio
subactis viris adulterina hæc merx non probatur.
Solent, inquit Morhofius, tali ingenio plerumq; ef-
se pradi, quos præcoces adpellamus, nam rara est
in illis constantia nisi singulari ratione & divini-
tus excitatum ingenium sit. (a) His opponuntur
tarda ingenia, quæ ad aliquid celeriter mente per-
cipiendum, aut promte & decore proferendum,
apta non sunt: sed quoniam pertinaciter rerum
contemplationi immorantur, assiduitate sua o-
mnem difficultatem superant longeq; præcipi-
tem aliorum velocitatem prævertunt. Dum e-
nim ista suarum fiducia virium aut nugaces in-
eptias tractant, aut somno vinoq; dedita ad in-
ertiam pessundantur, hujus indolis homines vi-
gilant, cogitant, incitantq; vim insitam & o-
mnem vitæ cursum in contentione animi studioq;
magnarum rerum impigro traducunt. Ideoq;
profunda scientiarum penetrant, & quicquid me-
ditantur, iudicio subactum, curâq; expolitum re-
peritur. Ad civilia negotia idonei censentur:
& omnia in suo statu conservare magis, quam res
novas excogitare aut moliri solent. Sua non ni-
mis æstimant, nec intolerabili superbia aliis jacti-
tant, sed in modestiam compositi, humilitatem
sectantur. Quoniam vero talis sermone est im-
pedito,

(a) Morb. Polyb. 2. 1.

pedito, & primo congressu minus placet, ex eo,
verba sunt Neuhusii, pensa atq; æstimata eruditio
vile plerumq; apud dignaros habet pretium; qui ex
prima magis fronte rem judicant, quam ex interiori
dignitatis recessu. Igitur difficulter emergit; &
nisi scripto aut largo familiaritatis usu, animi me-
lioris imaginem præbeat conspiciendam, ægerrime
contemptum sui amolitur. (a)

§. XXI.

Media inter hæc illa ingenia sunt, quæ ab
utraq; indole aliquid hauserunt. Nam ut agilia
ingenia impetu suo valent, tarda autem arte & la-
bore proficiunt; ita temperata illa mediocri labo-
re eximium quid præstant, cum ingenita vi & arte
simul sublevantur. Quibus hæc contigerunt, ad
bonarum artium disciplinas in primis facti viden-
tur, & sicut prompta & decenti oratione utuntur;
ita curâ adhibita, & post moram aliquam, validi-
ores semper existunt. Deniq; in quarta classe ab-
soluta ingenia censentur, quæ omnium sunt præ-
stantissima, & divino quodam instinctu excitata,
quibus instructi Heroes & seculorum illi phœni-
ces, in re literaria ea præstiterunt, quæ posteris stu-
pescant magis, quam imitentur. Tales quoq;
fuerunt maximorum ineriorum conditores, &
assertores religionis regnorumq;. Absoluta hæc
inge-

(a) Idem.

ingenia, inquit Neuhusius, & divinis eminentia dotibus, pene supra humana sortis fastigium assurgunt, & propinqua cognatione caelestem inclyti generis originem attingunt. (c) Quaecunq; est in levibus ingeniis sensuum acies & promptitudo; in gravibus solidi iudicii robur & firmitas, hic omnes humanae perfectionis numeros habet, arte naturaq; in extremum virium suarum conatum annixa. Itaq; ad inveniendum expedita celeritate, ad penetrandum singulari acumine, ad deliberandum sapienti consilio, ad reminiscendum tenaci memoria valent.

§. XXII.

Alii pro quatuor in homine temperamentis totidem ingeniorum Species faciunt. Ac primum quidem in *Sanguineis* notant, quod sunt alacri & erecto animo, vino & epulis, eisq; quæ hæc sequuntur, dediti, humani & benefici, in iram non facile præcipites; & si excalescant, sanguinis humiditate fervor cito restingitur. Præterea habentur ingeniosi, & artibus discendis admodum idonei. Excipiunt hos temperatura *cholericæ* affecti, qui ad negotia prompti quidem creduntur, sed impetu magis, quam consilio ferri. Ad hæc magnanimi, honorum cupidi, injuriarum impatientes, & qui subito

(c) Idem.

subito animi motu exardescunt. Præterea audaces sunt, aut potius temerarii. Atq; ut faciles percipiunt ob celerem mentis agitationem; Sic acumen & prudentiam in illis desideres. Tertiam classem *phlegmatici* constituunt, qui pituitæ immersi, nihil ali animo concipere, aut exsequi valent. Pigro torpore sensus obsidente, hebescit mentis acies, & corpus obesitate nimia grave, tarde ad omnes actiones movetur. Propterea otio magis, quam negotio delectantur, & somno inprimis indulgent. Quod si ad iram commoveantur, quasi vinculo isto pigritiæ soluti, promptissime sensa animi proferunt. *Melancholicis* id accidere putatur, ut sint tristes, taciturni, Suspicares, & solitudinis amantes: cæterum ad bonarum artium studia habiles. Insuper sunt propositi tenaces, & in rebus gerendis stabiles ac firmi. Ingenio deniq; sunt vafro, & qui semel irritati offensas alto animo premunt & maligne condonant. Atq; fere ita describuntur hæc temperamenta: (γ) verum quis non intelligit plures in singulis gradus dari, & variis quoq; modis inter se commisceri? unde facile contingere potest, ut qui hoc temperamento dominari putatur, ob ejusdem cum aliis permissionem diverso prorsus ingenio præditus reperiatur.

E

§. XXIII.

(γ) Vid. Sylvius in Schol. Salernit. c. 88.

Quibus signis ingenia dignoscantur, ex antecedentibus partim constare potest, partim etiam nunc explicandum esset, nisi brevitate uti rerum mearum ratio mihi imperaret: verum puto non certas admodum regulas hic dari posse, ob abditas humanæ mentis latebras, quibus illa tegitur, & delitescit. Scimus enim illos, qui summam honestatis speciem præ se tulerunt, teterissima vitia sinu fovisse: contra ea, quos signa physiognomica aliæq; conjecturæ omnis nequitiae convincere videbantur, mortalium optimos sapientissimosq; inventos fuisse. *Multis inquit Cicero, simulationum involucris, & quasi velis quibusdam obtenditur unius cujusq; natura. Frons, oculi, vultus per sæpe mentiuntur, oratio vero sapissime.* (d) Sæpe enim naturæ proclivitatem & insitos ab ortu primo nævos institutio & disciplina obliteravit; sæpe etiam ætas ipsa correxit. Quin ex morbo aliquo constat magnam ingenii mutationem accidisse, ut qui antea tardi fuissent, postea singularem ingenii felicitatem consecuti sint. Proinde qui certi quid hic rimari cupit, non tantum in signis quibusdam hærebit, verum totam hominis vitam ante actam fortunamq; simul menti subijciat: quamvis ne sic quidem semper perficiet. Nam

(d) Cicero ad G. Frat. de Provinc. c. 8.

Nam ut Plutarchus ait, *Non est humana opus sapientia, sed Dei, perspicere ingeniorum similitudines & discrimina, priusquam ab animorum motibus, in magna erumpentibus flagitia detegantur.* Nos enim, quos diu vitia sua occultarunt, velut icci, aut morsu uno quovis flagitiorum, vix tandem nequitiam sentimus: imo tum demum injustos fieri putamus homines, cum injuria nos afficiunt; intemperantes, cum libidinem exercent; timidos, cum fugiunt: haud aliter ac si quis opinetur stimulum in nasci, quando pungunt, & viperis venenum, quando mordent: *Quæ quidem stulta est opinio. Non enim simul & fit malus aliquis & malus esse cernitur: sed jam inde ab initio præditus prævitæ, occasionem facultatemq; nactus furatur fur, leges violat tyrannica indolis homo* (e) His accedit, quod quicquid uno naturæ signo declarari videtur, alio contrario, & interdum pluribus refutetur; quæ incertos reddent nos, cui potissimum fidem adhibere oporteat. Interea non inficior naturalem istam in homine propensionem, tam internis Signis, quam quibusdam habitus externi notis quodammodo conjectari posse, quas cui novisse volupe fuerit, cum apud alios, tum in primis apud Claramontium, & Huartum in Scrutinio ingeniorum, prolixè explicatas inveniet.

SOLI DEO GLORIA.

(e) Plutarch. de sera Num. Vindicta p. 562.

UT pferit plures quivis cognoscere vultus,
Sic varios animos cernere ubique licet.
Hos etenim promptos fingit clementia cœli,
Prodit & æthereos perbene mentis opes.
Cujus & asperitas stupidos jam reddere multos,
Jam vires animi debilitare potest.
Huc facit & victus, morbus, tum corporis humor,
Integer ac pravus, qui variare solent.
Qui cupit ast plures hujus cognoscere causas,
Ingenii Specimen perlegat ille tuum.
Quod superest calido præstat comprehendere voto:
Tu vigeas salvus, Tu valeasque diu!!

Quod Pereximio atq; præstantissimo

Dno. RESPONDENTI,

*amico vere dilecto, festinanter
accinit*

Andreas Westerman.

Ad

Fratrem Carissimum moribus ac erudi-
tione perquam ornatum

Dn. JOHANNEM DRN/

Cum, post navatam annis circiter quinq; in Aca-
demia Dorpatensi bonis literis operam, insignes
studiorum progressus ibidem dissertatione
publica declararet.

Εὐ αἶψα ὡς ἤρξα καὶ ποτεῦπον ἀδελφὲ Φιλίππῳ
Σαὶ χάριτες σκληρῶν ἀθλῶν φέρεισι πόνων:

Uptalæ d. 3. April.

Anno 1695.

paucissima hæcce

Sed proluxissimo affectu

Φιλαδελφίας καὶ Φιλοφρονήσεως ἔδικα
transmisit

Jonas Drn.